

Oldtimer

Van David Westling is verschenen:

De Nachtwandelaar en andere verhalen

Oldtimer

David Westling

Colofon

ISBN: 978 90 8954 825 2

1e druk 2015

2e druk 2021

© David Westling

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Voor mijn vader en moeder

‘Het is niet belangrijk wat men van ons maakt, maar wat wij zelf maken van wat ze van ons gemaakt hebben.’

Jean-Paul Sartre

Inhoud

Oldtimer	11
Heldendiner	171
Oefening kan perfect maken	205
Kramers intermezzo	225
Zilte tranen	268

Oldtimer

1

Is het waar dat mensen veranderen naarmate ze ouder worden? Worden ze milder, begripvoller, gevoeliger? Helpen kost en inwoning in een gevangenis delinquenten om hun leven te beteren naargelang de tijd verstrijkt, licht aan, licht uit?

Volksvertegenwoordigers schijnen dat laatste te geloven. Ik dacht van niet. Om leergeld te betalen moet je bereid zijn om je portemonnee te trekken, om afstand te doen van verworvenheden zonder ze terug te jatten en ten minste één vertrouwenwekkende medestander hebben die je op kritieke momenten een schone doek aanreikt om je geweten op te poetsen. Daarna kan het lijken dat de wereld is veranderd, zich – opnieuw of voor de eerste keer – openstelt. Als dat gebeurt, als de wereld of zijn afvaardiging de klauwen intrekt, is het aan jou om te bewijzen dat je iets slimmer bent geworden en je je handen in je eigen zakken kunt laten.

Ik had mijn portefeuille diep in mijn achterzak weggestoken toen ik zo'n drie jaar geleden door een zijdeur uit Clucksmont vertrok en was niet geneigd tot toegeeflijkheid, want eindelijk had ik hem voorwaardelijk terug. Hoewel de portefeuille weinig woog, voelde hij door ontwenning aan als een platte steen in mijn broek. Hij bevatte achttien dollar en zesenviertig cent, een aantal pasjes, een blaadje met een paar herschreven telefoonnummers en een fotootje. Niet van vrouw en kind, maar van een meisje met wie ik ooit kortstondig omgang had. Dat fotootje had ik ook in mijn cel en het is wonderbaarlijk hoe een plaatje ter grootte van een contactadvertentie je aanzien kan verhogen, al kwam haar lijfelijke versie me natuurlijk nooit opzoeken. Gelukkig leek ze ouder dan ze in de eindexamenklas was geweest, en besteden ingezete-

nen gedachten aan vrouwen vooral praktisch, anders had ik mijn vrijlating misschien nooit gehaald.

Ik ving mijn rentree in de samenleving aan met een weldadige, frisse wandeling naar Humpreys, het dichtstbijzijnde dorpje, waar ik voor de kruidenierszaak op de Greyhoundbus wachtte. Een poos stond ik in mijn eentje bij de haltepaal. Er was vrijwel geen verkeer of andersoortige bedrijvigheid te bespeuren en even meende ik dat ik eigenlijk dertig jaar had gezeten en een grote uitvinding had gemist, een uitvinding die zelfs het platteland van de *Evergreen State* voor zich had gewonnen. Niemand kwam me ophalen, omdat ik al eerder geïnterneerd was geweest en ik geen warme band onderhield met wie dan ook.

De bus was geweldig. *Mobilis in mobile* – toepasselijk de enige zin Latijn die ik ken. De motor bromde, de banken trilden mee en terwijl de kachel brandde gleed het landschap aan me voorbij. Vanaf de voorlaatste rij keek ik door het diepe, bijna verlaten interieur van de bus, een alternatieve bioscoop (gelieve uw ticket bij de ingang te betalen), en ik wilde mijn genoeg over de vertoning het liefst delen. In tegenstelling tot sommige lotgenoten was ik zowel blij de bajes achter me te laten als blij terug te keren naar de maatschappij. Daarom hield ik het bij kijken. Als je lang hebt stilgestaan is reizen magisch. Ik voelde me een losgelaten vogel. Naarmate de woonkernen elkaar opvolgden, raakte de bus voller en begon ik onrustig te worden. Bij iedere halte kwamen er passagiers bij, werd de ruimte benauwder en rumoeriger, mijn blikveld smaller. Ik schoof naar het zijraam om niet door twee lichamen in winterjassen omsloten te worden, omklemde de papieren zak die mijn bagage voorstelde en keek snel door het glas naar buiten toen een oudere vrouw zich omdraaide en me aandachtig opnam. Of langer dan een tel aankeek.

Ik schaam me niet werkelijk voor mijn verleden, geloof niet in de theorie van Lombroso dat een crimineel als zodanig wordt geboren en bepaalde uiterlijke kenmerken heeft die dat verraden,

maar mijn ouders hebben me ieder op eigen wijze hun afkeuring ingewreven. Mijn oudeheer door herhaaldelijk zijn schande uit te spreken en tussendoor, wanneer er voor zijn boosheid geen woorden waren, het hoofd te schudden. Mijn moeder stilletjes, met een droeve hetzij neergeslagen blik. De laatste keer dat ik haar buiten de gevangensmuren had gezien, drie jaar en één dag geleden, had ze in tranen gesproken over het leed dat ik mijn vader en haar berokkende. Tien maanden later had ze me bezocht om te vertellen dat hij was gestorven.

Om deze kwestie te verdrijven en een andere te vermijden, legde ik me toe op de omgeving, slechts een flinter van de vrije wereld. De laagstaande zon verzachtte het gure najaarsweer nauwelijks, maar confronteerde me wel met een weerspiegeling van mijn onvolprezen zelf. Dunnend haar en een bleek, ovaal gelaat zonder bevallige trekken. Van jeugdigheid geen zweem meer. Het uitzicht door het raam was een mengsel van heuvelland en steppe, braakliggende akkers, boerenbedrijven en nu en dan een dorp. De weg leidde er als een lint langs en doorheen. Waar ik de impressies aanvankelijk had opgezogen, kwam de streek me gaandeweg opvallend futloos en grauw voor, alsof het kleurenpalet van mijn tweede thuis was doorgevoerd om de overgang te vereenvoudigen en mijn vreugde te drukken. Ik keek op mijn herverkregen horloge en zag tot mijn ergernis dat het pas elf uur was; ik had nog een behoorlijke reis in de drukte te gaan. Tijd won aan betekenis.

De bus stond weer eens stil in de hoofdstraat van een dorpje, ditmaal in een rij voor een stoplicht, waarschijnlijk het enige in de wijde omtrek, toen ik uit mijn lijden werd verlost. Zonnestrallen vielen scherp door het aangeslagen glas en deden me mijn ogen samenknijpen. Buiten glinsterde er iets en zodra ik het ontdekte, accelereerde mijn stemming richting extase.

Schuin tegenover mijn raam stond een klassieke Chevrolet Bel Air te wachten – ronkend – om zich in het verkeer te voegen. De lak van de motorkap was smetteloos gitzwart en de chromen grille,

waarvan de schittering naar me had gelonkt, blonk als zilver. De koplampen waren sierlijk overkapte cilinders die plastisch verrezzen uit de carrosserie. De puntgave banden huisden er ruim en fraai onder. Het was een Bel Air Sport Coupe 1956, met de kenmerkende, hartslagverhogende V op de neus, maar hij leek gisteren in Detroit van de band gerold.

Fabelachtig.

Ik had ernaar kunnen blijven kijken, voelde zelfs de drang uit te stappen, ware het niet dat de bus zich juist in beweging zette en de Chevy, die op de oprit voor een huis stond, op een opening aasde. Toch had ik niet de indruk dat de chauffeur, een oude kalende man met pigmentloos haar, me door het achterste raam zag staren. De Chevy gleed uit beeld, waardoor zijn wit uitlopende flank zich volledig onthulde en daarna achter voortuinen met dorre struiken, erfscheidingen en geparkeerde auto's verdween. Vanwege het verkeer dat de bus volgde, kon de wagen tot mijn frustratie niet meteen invoegen.

Even later remde de buschauffeur bij een halte en ik wrong me in zo'n positie dat ik over mijn schouder kon kijken. De Chevy bevond zich niet tussen de auto's achter ons, hoewel hij deze richting had aangegeven. Dat had je soms met oude mannen, dacht ik. En dat bood mogelijkheden...

Terwijl de bus optrok probeerde ik te achterhalen door welk dorp we reden. De gevels vermeldden geen plaatsnaam; straatnaambordjes en aanplakbiljetten kon ik in het voorbijgaan niet lezen. Ik vroeg niemand iets en spitste tevergeefs mijn oren voor een naam die ik in mijn geheugen kon griffen. De bus passeerde de laatste huizen en maakte tempo. Een afscheidsbord vrolijkte de berm op.
Bedankt voor uw bezoek aan Ulma!

Ulma dus.

Het was een toffe, schitterende auto. Een strakke bak in mijn jargon. Zeker veertigduizend dollar waard – misschien zelfs daarvoor te verkopen. Misschien...

Voordat ik drie uur uit mijn gevangenskloffie was, stelde ik mezelf voor achter het stuur van een oldtimer die me opnieuw voor jaren tot het dragen van dergelijke confectie kon veroordelen. Waarom? Ik wilde mijn leven beslist niet slijten met vaste eet- en beperkte recreatietijden, een hard matras en een drugsdealer of ontuchtpleger als gezelschap. Ik zou mijn moeder nog meer verdriet doen, als dat nog kon. Daartegenover stond dat ik geen eigen vervoer had en geen perspectief eigen vervoer te bemachtigen. Ik had niets. Geen verplichtingen, geen doel. Niets omhanden. De Chevy was een prachtexemplaar – voor minder deed ik het niet. Mijn vader placht te zeggen dat sommige dingen vroeger niet gebeurden, mijn moeder dat alles toen beter was, en zij heeft dat recht. Mijn vader doelde dan meestal op mijn gedrag, mijn moeder op het leven in het algemeen. Anders dan hij cirkelde ze er altijd omheen, om het verre verleden, als een vlieg op een zomeravond om de buitenlamp, erdoor aangetrokken maar bang zich te branden. Ik wilde kennismaken met die goede oude tijd waarin alles beter was, of althans beter leek. Dat ongrijpbare verleden. Zwart of wit. En natuurlijk – bovenal – ging het om de kick. Toen ik 's middags overstapte op de stadsbus, werkte ik aan een plannetje. Er was één voorwaarde: ik mocht niet worden gepakt.

De etmalen die volgden behoeven geen uitweiding. Ik had ze al eens meegemaakt, hun min of meer gedwongen verloop, met het verschil dat ik er ditmaal helemaal alleen voor stond. De bijzonderheid vrij te zijn, het gevoel je armen te kunnen spreiden en te blijven voortbewegen zonder geschreeuw of een fluit te horen, wordt snel ingeperkt en door ergernis opgevuld wanneer je je op tijd bij een aangewezen reclasseringskantoor moet melden. In die bureaucratie zijn de muren van papier in plaats van beton, al riekt het wachten en de belerende ondertoon vanaf de receptie naar de gribus, mocht het directe lijntje dat onder het tapijt is geschoven je ontgaan.

Uiteraard had ik een persoonlijk gesprek met mijn reclasseringsambtenaar: een gezette vrouw van middelbare leeftijd, die ik niet eerder had gezien. Ze verschool zich achter haar overladen bureau, overgeefende woorden en de wet. Mijn vorige begeleider was een kop groter en bedreigend geweest. Wellicht had hij een betere baan gevonden.

In ons gesprek deelde de vrouw me de voorwaarden van mijn voorwaardelijke invrijheidstelling mede, niet eens alsof deze nieuw waren, leek het, vooral als herhaaloefening. Een onderwijzeres die te vaak dezelfde materie heeft uitgelegd. Drugs waren verboden, alcohol slechts beperkt toegestaan. Contact met ex-gevangenen en verkeerde vrienden van weleer werd afgeraden. Speciaal voor mij gold bovendien dat autorijden een doodzonde was. Rijbewijs of geen rijbewijs, ik kon beter niet onder verdachte omstandigheden bij een motorvoertuig worden gezien. Dit was een kans, zei de reclasseringsambtenaar, een serieuze kans. Tussen de prullaria en stapels dossiers op het bureau door keek ze me even recht in de ogen. Met de steun die me nu werd geboden, kon ik aan een nieuw hoofdstuk van mijn leven beginnen. Dat wilde ik, nietwaar? De regels konden streng lijken en in de gevangenis had ik me prima gedragen, maar ik moest bewijzen dat ik me ook in de samenleving aan regels kon houden. Ik hoefde niets goed te maken, beslist niet – daarvoor had ik in Clucksmont gezeten – maar ik moest me evenzeer bewijzen. Voor wat, hoort wat, dacht ik toen we elkaar voor de vorm een hand gaven. Als je geen geld hebt, versjacher dan je eigenwaarde.

Ik bracht twee nachten door in een toegewezen kamer, een kaal, troosteloos vertrek met crèmekleurig behang, en zocht tevergeefs werk via uitzendbureaus. Ik vond een baan dankzij een van mijn weinige aanknopingspunten, een man voor wie ik jaren geleden legaal als monteur had gewerkt en die me doorverwees naar een oud-collega. Zelf was hij met pensioen gegaan. Zijn oud-collega, ene Rod Venables, zei dat hij net een vakman in zijn garage kon

gebruiken. Hij had ervaring met ‘mensen zoals ik’ en zou proberen de reclassering te overtuigen. Dat lukte, onder behoud van die ene strikte voorwaarde.

Ik doolde door de stad, aan verleiding te over en daardoor afgeschrikt, belde mijn moeder, en vond in een oud flatgebouw een gemeubileerd eenkamerappartement dat per week kon worden betaald. Ik had het geluk dat mijn reclasseringsambtenaar ook dit toestond.

Wanneer mijn ouders over vroeger spraken, doorgaans ongevraagd, hadden ze het niet over hetzelfde. In feite hadden ze het ieder over iets geheel anders. Dat zeg ik nu, nadat ik er ruimschoots over heb kunnen prakkiseren; tot ver na mijn twintigste zou ik het tegendeel hebben beweerd, mocht het ter zake doen. Ik denk dat je de gelijkenis aanneemt terwijl je woorden leert en leest, als jong kind met je eigen taal, later met een vreemde taal. De logica dat dezelfde letters hetzelfde idee verwoorden voert je mee, maakt je soms bijna voldaan van herkenning, en zet je op een gegeven moment wellicht even voor schut. Het alternatief, wanneer een correctie uitblijft, is dat je oneindig in een onwaarheid gelooft. Zoals zou kunnen gebeuren met het woord ‘kever’, voordat je praat met een zoöloog en een autohandelaar.

Mogelijk realiseerden mijn ouders zich het verschil nimmer, terwijl er een aardkloof tussen zat, omdat ze communicatief zelden op dezelfde lijn zaten. Hoewel mijn vader twee jaar ouder was, meen ik dat zijn ‘vroeger’ dichterbij het heden lag dan mijn moeders ‘vroeger’. Zijn vroeger bestreek zijn adolescentie, eind jaren vijftig, begin jaren zestig, waarin naar zijn herinnering veel kon zolang je je aan de grondregels van het gezag hield. Mijn moeders vroeger gaat over haar vroege kindertijd en blijft daar immer ronddwalen zonder enige specificatie, zonder schoolboekvoorbeelden of wijsgerige anekdotes zoals mijn vader gewoon was. ‘Toen ik jouw leeftijd had,’ gromde hij eens tegen me, ‘ging ik ’s

zaterdag ook uit met vrienden. Natuurlijk. Wat drinken, naar de film, een beetje rondrijden. Maar we betaalden voor ons drinken en gebruikten verdomme onze eigen auto's! En we waren voor middernacht terug als dat gezegd was, en niet om half vier wanneer half twee de limiet is. Gesnopen? Gesnopen!' Daarna haalde hij naar me uit, een vlakke hand richting mijn voorhoofd alsof hij er verstand in wilde slaan.

In de garage waar ik een week na mijn vrijlating begon, werkte een kerel die me qua karakter aan mijn vader deed denken, vandaar. Hij was niet de baas, genoot geen hiërarchische macht of natuurlijk gezag, en dat verdroeg hij net zomin als ik hem. Ik onderging zijn gewauwel op verzoek en met voorgewende onverschilligheid, maar hield het niet lang uit. Hij had overal een mening over en overal kritiek op. Niets voldeed. Ten slotte, het zal mijn tweede maandag zijn geweest, kwam ik onder de motorkap van de Honda Civic vandaan waarmee ik bezig was en maakte hem met een waarschuwend moersleutel duidelijk zijn praatjes in het ziekenhuis te verkopen of zijn bek te houden. Van collega's kreeg hij geen steun; de meewerkend voorman zei later dat meneer Venables zulk gedrag niet op prijs stelde maar vond dat ik goed werk leverde. Doug, zo heette de hufter, vervloekte me, tufte naar mijn schoenen en keek me vuil aan. Dat ging hem vlot af met zijn opgeblazen gezicht, waarboven de laatste zwarte haarstrengen glimmend aan zijn kruin plakten. Zijn besmeurde overall en pafferige lijf maakten het plaatje compleet. Enigszins verbaasd over mijn agressie, boog ik me weer over het motorblok van de Honda en maakte het karwei bedaard af. Een oudere auto verstrooide mijn gedachten.

Op dinsdag, na mijn zevende werkdag, nam ik niet de bus naar huis, maar naar Ulma. De garage lag tussen Ulma en mijn gehuurde eenkamerwoning in, en na een onderbreking waar het voordelig eten was, stapte ik om half zeven uit voor het lokale bankfiliaal, waar keurig het buitenlicht brandde. Ulma was een

dorp zonder noemenswaardig centrum en had geen stad in de nabijheid van tientallen kilometers, waardoor het kon dienen als forensenplaats. Bezienswaardig was hoogstens een ineen-gedoken postkantoor uit de negentiende eeuw. Het was een onbeduidend dorp aan de doorgaande weg, een plaats waar je uitsluitend woonde als je er geboren was, dus iedereen kende elkaar. Dat vormde het grootste nadeel.

In november was de avond om zeven uur al lang gevallen. Het vroom, maar gelukkig lag er geen sneeuw die sporen achterliet.

De oude man, bepaalde ik vanaf de overzijde van de straat, woonde twee huizen van de hoek. Bij hem en bij zijn rechterburen was het licht aan. De Chevrolet Bel Air zag ik niet, maar de garage naast de voordeur gaf me vertrouwen. Ik liep verder, stak bij het kruispunt de weg over en wandelde terug, verscholen in mijn jas en door een pet van de Seattle Mariners.

De oude man zat alleen in de kamer, achter vitrage en gedeeltelijk dichtgetrokken gordijnen gebogen over een legpuzzel. Hij wendde zijn bebrilde hoofd niet van de puzzel af toen hij met een trage beweging reikte naar de mok die terzijde op tafel stond. Hij was geconcentreerd bezig, net als ik, en keek niet op naar mijn voorbij kuierende gedaante. Dit was de man die ik achter het stuur van de Bel Air had gezien.

Een groot raam verderop zaten twee gestalten apathisch voor een televisie. Misdaad op het scherm is vaak spectaculairder dan in realiteit. Aan de achterkant van de huizen brandde beneden nergens licht; op het hoekhuis enkel in een kamer op de eerste verdieping. Vanaf de zijstraat volgde ik een vrijelijk betreedbaar gangpad tussen de achtertuinen door. De afrasteringen van heggen en lage hekjes suggereerde geloof in de kleinsteedse illusie van geborgenheid.

Met vloeiende tred liep ik naar de tuin van de oude man, wakend voor beweging achter een van de ramen, niet noodzakelijkerwijs achter het openlijk verlichte op de hoek. Ik klom over het heup-

hoge houten poortje aan het einde van het uitgekozen perceel. De oude man hield zijn tuin bij, want ik struikelde nergens over in het duister. Toen de buitenlamp aansprong, zag ik dat het grasperk en de coniferen die zijn erf van de burenscheiden zelfs in prima staat verkeerden.

Ik smoorde een vloek en liet me op het gras vallen, dat vochtig en koud was, en rolde opzij, van een zichtbaar geworden vogelhuisje en een neerslag- en temperatuurmeter vandaan naar de coniferen toe. Misschien kon ik ongezien weggelopen, maar ik moest weten welke kwaliteit de sloten hadden. Daarvoor was ik hier.

Met een besef van absurditeit tiggerde ik voorwaarts langs de coniferen. Bij het kleine terras kwam ik overeind en drukte me tegen de muur tussen de garage en de achterdeur. Ik wachtte een minuut. Het huis was stil: geen krakende knieën, geschuifel van voeten of raspande ademhaling. Geen roepen bij de burens of een onvoorziene nachtwaker. Louder mijn zwoegende longen, bonzend hart en klam geworden kleren. De buitenlamp ging uit. Even later waagde ik tussen de gordijnen door naar binnen te gluren. De confrontatie met een gebeeldhouwd, wit omkransd hoofd bleef me bespaard.

De oude man zat nog steeds in de woonkamer, als een oude man over zijn puzzel gebogen. Ik inspecteerde de sloten en de gevel. Het donker hield aan omdat ik nu onder de lamp stond, buiten bereik van de sensor. De deuren hadden een enkelvoudig cilindrisch slot. Ik zag geen inbraakalarm en rekende in dit huis, bij deze bewoner, niet op een vermomde elektronische vijand. Als ik eenmaal binnen was, leek het onwaarschijnlijk dat de deur naar de garage wel een probleem zou opleveren. Eigenlijk vroeg de oude man om een demonstratie.

Toen ik genoeg had gezien, moest ik me weer blootgeven aan het licht. Het onvermijdelijke is ongevoelig voor uitstel, toch rekte ik mijn verblijf in de duisternis. Stompzinnig, zoals een agent graag tegen een misdadiger zegt, bijvoorbeeld als die zich in een koffer-